

LUDIA-IRETARGIA, IZARBELAK (PLANETAK), KOMETAK

Eguzkiaren inguruan biraka dabiltzan izarkiai izarbelak deritxegu eta oneixek dira eguzki-ondotik asita: Merkurio, Venus (artizarra), Ludio, Marte, Saturno, Urano, Neptuno eta Pluton.

Merkurio txakur txiki baten neurria dala, Benus eta Ludio eiza-txakur eta txinpnaze baten neurrikoak litza-kez, Marte tikiagoa da tximnpaze emearen neurrikoa, Jupiter'ek Afrika'ko elefante baten neurria artuko leuke, Saturno txikiagoa Asia'ko elefanteen neurria, Urano'k eta Neptuno'k ipopotamoen neurria eta Pluton txakur txiki etxe-zaiñaren neurrikoa eta eguzkitik 8 milloi km.'ra dabil.

Eguzkiaren parean ipiñi ezker, aundiena, Jupiter eguzkia baiño milla bider txikiagoa da. Eguzkia esku-pelota izan ezker Jupiter idar garau bat litzake. Eta Merkurio orratz buru baten neurrikoa.

Milloika urteetan dabiltz izarbelk eguzkiaren inguruan, eurena daben argi barik eta euren kiñua eta izarrena ez dira bardiñak.

LUDIA: Gure ama dan lurra dogu eta aztergarria da beronen edestia: Eguzkiaren zatia, sutan banatu zan one-gandik, otzitu egin zan milloika urteetan eta ura agertu ugari itxaso zabalak sortu arte.

Beste iñon aurkituko ez dogun gauza arrigarri bat jazo zan, jaio, azi eta il egiten zan eta ondorenak sortzen eba-zan landarea. Milloiak urteak geroago landara au senti-tzen asi zan, geroago ikusten eta entzuten (onek asmau eta egin ebazan ludian ondak ziran koloreak) eta ortik zabaldu ziran arraiñak, egaztiak eta beste pizti guztiak eta piztien artean, gauza arrigarria!, adimena lortu eban gizakia orain dirala milloi bi urte. Eta or daukagu lurra landaraz, piztiz eta gizakiz ondo orniduta. Amaitu ete dau aurrera bide ori?

Ludi onek bere buruari bira emoten dautso ogeta lau orduan eta urte betean eguzkiari bira. Eta or goaz gu iga-rrri be egin barik aurrera izarren artean, segundoko 30 km egiten doguzala. Egun bakoitxean milloi bi ta erdi km. egiten doguz. Gaiñera eguzkiak guztiok batera garoaz Santio-Bidea dan galaksian, bere ardatzaren inguruan biraka eta Bega'ra bidean.

Ludiaren ardatz-biran gabak eta egunak eta toki bakoitxeko orduak (uso bakoitxean bat) sortzen dauz eta eguzkiaren biran sortzen dira urte-aroak. Bega'rantza bideak ez dau ezer egiten, baiña or ete dago danaren azkena?

Egutegiak aldakuntzak euki dauz, urteak 365 egun osoak ez dauzalako, zertxobait geiago baiño: Erromata-rak 12 illebeteko urtea asmau eben baiña urte laburregia

zan eta noizean bein illebate geiago ipinten eben. Julio Zesar'egin eban lenengo aldaketa, urteak egun lauren geiago eukala uste izanik lau urterik bein bis-sexthus eri-txon egun bat gaiñeratzen eben, guk zezeillaren azke-nean gaiñeratzen doguna. XIII Gregorio aita santuak egin eban urrengo aldaketa eta orretara urtillaren 15n. egunetik 4n'era. atzeratu eban egutegia, bidean galdu ziran amar egunak aurkitzeko eta geiago ori jazo ez dai-ten 400 urtean iru egun kentzeko agindu eban.

IRETARGIA: ludiaren satelite da eta 29 egun eta erdian emoten dautso bira lurrari. Eta lurretik 384 000 km.'ra dago.

Ez dogu sekula ikusi iretargiaren atzeko alde. Beti aurea emoten daukuslako. Eta ori da bere ardatzaren biran (rotación) eta lurrari bira emotean (traslación) den-pora bardiña bear daualako.

Izar illa da eta arrisku bardiña ei dauka gure ludiak, baiña ez larritu, milloika urtean bearko dira .

Iretargia ibiltzen ikusten dogu, eguzkia lez eta sortal-detik sartaldera.

Bere gorabarak edo faseak daukaz iretargiak, eguz-kiak guri begira dagon alderdia eta atzekoaldea argitzen dauzalko eta guk zati bat illun ikusi bear.

Eklipseak be ba-daukaz, gure aurretikoentzat bildur-garriak. Batzutan dana estaltzen dau lurrak, orduan eklip-se osoa da, baiña zati bat estaltzen dauanean, ekilipse-zatia.

Iretargiak lurrari egiten dautson erakar-indarrak (atracción) bere ez da aundia baiña ba-dauka eragiña lurrean. Itxasoko urak beragana ekarten dauz. Ba-dauka orrek zer-ikusia landarak iñauzteko eta txertatzeko be.

Gizakiak iretargian oiña jarri dau, naizta emon eus-kuezan irudiak geroago asmatuak izan, bertakoak argi ez egozalako..

Iretargiko eguna emengo amalau egunen neurrikoa da. Eta beste amalu egunekoa gaba.

Laster sortuko dira meatzak andik ekarteko lan-tal-deak.

BESTE IZARBELAK: Koperniko poloniarrek igarri eban (1520) eguzkiaren inguruan dabiltzan izarbelak era-gin biak eukezala. Eta eguzkia zala ardatza. Kepler'ek aurkitu eban elipse baten dabiltzala.

MERKURIO: Lurra baiño eun aldiz txikiagoa da. Ez dauko urik ez eguratsik eta 500°ko beroa dauka. Beti aurpegi bardiña erakusten dausku.

ARTIZARRA (Benus): Izarbelik argitsuena da eta goi-zean eta arratsaldean baiño ez da ikusten. Lurraren antzik geien daukana da, eta apur bat txikiagoa.